Consideraţii privind imaginea cultural-lingvistică a zilelor săptămânii în calendarul popular polonez şi în cel românesc. Solidarităţi lexicale conţinând lexemul *piątek* 'vineri'

JOANNA PORAWSKA[1]

Since the years 1970–1980, the relationships between language and culture have been increasingly subject to research carried out by linguists. Undoubtedly, the analyzing of such links directed linguistics towards the humanities again, while the prefix *ethno-* contained in the term *ethnolinguistics* used herein should be interpreted as an abbreviation for *ethnology* as being synonymous with the American-type anthropology.

The following analysis is premised on the conviction that the ethnolinguistic approach according to which language is not only used to communicate but is also a tool for interpreting the reality and somehow imposes the perception of the world is a good starting point also in terms of comparative studies. In this case, by a comparative study I mean an organized list of available linguistic material in both languages and attempts to explain the semantic motivation of metaphorized fixed structures and their source – "the cultural trail" of a given lexeme or phraseme. Describing so-called *language stereotypes* is one of the types of research (called the "Polish cognitivism") conducted for years by Polish linguists, while the term *stereotype* itself is used in its original Lippmann's meaning as a schematic and one-sided "picture or image in a person's mind" of a phenomenon, human being, or thing – and at the same time an opinion assimilated from the environment even before discovering the object itself (cf. Lippmann Walter, 1922, *Public Opinion*, New York).

The examples which have been analyzed come from the collection of Polish proverbs and the file of the *Dictionary of Polish Dialects* (Słownik Gwar Polskich). I would like to enrich the ethnological descriptions of the symbolism of the fifth (counting from after Sunday) day of the week

[1] Universitatea Jagiellonă, Cracovia, Polonia.

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

found in the Romanian literature (cf. O. Bârlea, R. Levonian, M. Mesnil, A. Popova) about the two (or even three) forms of *Sfânta Vineri/Parascheva* with the description based on linguistic data. In the Polish language and culture, days of the week were not personified; therefore, to a philologist-linguist who is comparing two languages, the data derived from folklore will be a "weaker" starting point than "hard" linguistic confirmations (fixed structures). My goal is to conduct Polish and Romanian comparative analyses which are often supported by ethnological or historical data. Owing to the classification of the collected examples according to the initial structures substantiating the additional metaphoric meaning, it is possible to determine important similarities between the Polish and Romanian language in the field related to Christianity (structures: the hierarchy of days of the week, fasting, and mortification; the names of Good Friday). In both languages, there are some traces of the pre-Christian beliefs about the unlucky nature of Friday. However, one element that is different for the pool of names that these two languages have is a relatively large subclass of "references to other, non-religious aspects of daily life" which contains the Romanian examples demonstrating the relationship with non-Christian aquatic mythology (*Vinerea Tămăduirii*, *Vinerea Izvorului*), herbalism (*Vinerea Ierbii*, *Vinerea Omanului*), folk traditions (*Vinerea Sântoaderului*), and superstitions (*Vinerea Ouălor*, *Vinerea Furnicilor*).

Key-words: *ethnolinguistics*, *Polish and Romanian comparative study*, *Friday*, *folk calendar*

Descrierea aşa–numitelor stereotipurilor lingvistice se încadrează în cercetarea imaginii lingvistice a lumii, cercetare desfăşurată în Polonia de ani de zile (direcţia numită „cognitivismul polonez"), care înglobează setul de fapte lingvistice ilustrând reprezentări sociale ale unor noţiuni care nu includ neapărat în sine nuanţe depreciative. Aşadar este vorba de a prezenta felul în care trăsături concrete ale obiectelor se pot îmbina cu aprecierile şi modelele comportamentale, iar analiza datelor lingvistice permite reconstituirea acestor reprezentări, stabilirea modalităţii în care un român sau un polonez interpretează lumea. O abordare de acest fel, mai degrabă antropologic-lingvistică decât gramaticală nu se concentrează asupra cercetării limbajului exclusiv ca

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

instrument pe care-l folosim, ci merge mai departe, mai profund, referindu-se la întreaga structură culturală amplă şi la modalitatea gândirii noastre.

Relaţiile dintre limbaj, civilizaţie şi cultură, începând cu anii 1970–1980 au devenit, tot mai vizibil, un domeniu de interes pentru cercetarea lingvistică. S-a dovedit clar că nu se mai pot spune multe lucruri despre limbaj folosind la descrierea lui metode strict ştiinţifice care adeseori şi chiar în general, duc la izolarea limbajului de implicaţiile şi raporturile lui pe multiple planuri, eludându-i convergenţele cu realităţile sociale şi culturale, din perspectiva evoluţiei omului ca entitate individuală şi socială deopotrivă. Cercetarea acestor raporturi a orientat lingvistica, în mod decisiv, spre domeniul ştiinţelor umaniste, restituindu-i oarecum statutul şi caracterul de disciplină umanistă, având drept unul dintre obiectivele sale principale şi, în acelaşi timp, dificile pe acela al descrierii raporturilor dintre limbaj, cultură şi civilizaţie. Componentul „etno-" făcând parte de denumirea *etnolingvistică* trebuie interpretat ca o abreviere de la cuvântul *etnologie*, echivalentul antropologiei de tip american.

Cercetarea noastră este o analiză a stratului semantic al denumirilor zilei de *vineri 'piątek'* în calendarul popular polonez şi în cel românesc. Convingerea că astfel de analize constituie, de asemenea, un punct de plecare important pentru cercetări de tip comparativ reiese din numeroase studii care atestă că limba nu este numai un mijloc de comunicare, dar poate fi şi un instrument de interpretare a realităţii şi, într-un fel, creează o imagine a lumii înconjurătoare.

J. Waniakowa (1998: 107), descriind semnificaţiile etimologice primare ale denumirilor zilei de vineri în limbile indoeuropene, le grupează astfel:

I. 'ziua Afroditei–Venus [...]',
II. 'a şasea zi a/din săptămânii',
III. 'a cincea (după duminică) zi a săptămânii',
IV. 'ziua pregătirii',
V. 'zi de post',
VI. 'a cincea zi din săptămână',

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

VII. ‘ziua întrunirii’,
VIII. altele.

Vinerea, ca una dintre cele trei zile a săptămânii (alături de duminică şi sâmbătă) care au avut o semnificaţie specială în religia creştină, a cristalizat în unele limbi indoeuropene denumiri separate, individuale. Semnificaţia etimologică ‘ziua pregătirii’ (grupul nr. IV) este atestată în primul rând de limba greacă. „Denumirea παρασκευή ‘pregătire’ apare din timpurile lui Herodot (secolul al V-lea î.H.) [...] în textele de tip religios numai ca o pregătire înaintea unei zile anume, ca ‘ziua pregătirii înaintea unei sărbători’, mai ales înaintea sabatului, adică cu semnificaţia de ‘vineri’. Între evrei a avut iniţial sensul unei zi de pregătire înaintea sărbătoarei Paştelui” (Waniakowa 1998: 116). Denumirea aceasta a substituit forma anterioară – ‘ ziua Afroditei’ (*ibidem*: 122).

Supunând unei analize detaliate această zi a săptămânii trebuie să ne referim, pentru descrierea ei în cultura poloneză, la grupul al VI-lea ‘a cincea zi din săptămână’ –, specific limbilor slave şi limbii lituaniene, iar pentru cultura română – la grupul I – ‘ziua Afroditei-Venus’ –, dominant în nomenclatura contemporană a limbilor romanice.

Forma denumirii poloneze *piątek* apare pentru prima dată în 1402 (Waniakowa 1998: 115), iar forma românească *vineri*, în 1688 (TDRG), continuând, ca şi cele dialectale (ar. *vińiri*, megl. *viniri*, istr. v*irer*) sintagma binară din limba latină *dies Veneris* (DER, *vineri*; Waniakowa 1998: 110). M. Mesnil şi A. Popova (Mesnil, Popova 1997: 374, 19) susţin totuşi că apelativul *Sfânta Vineri* este un fenomen regional vechi pentru Moldova, călătorii observând existenţa lui deja în epoca aducerii moaştelor sfintei Parascheva-Vineri la Iaşi (în 1641).

În acest studiu supun analizei sistemul onomasiologic al structurilor stabile din limba polonă, introducând totodată exemple româneşti şi făcând referire la alte articole ale mele despre *vineri*, *sâmbătă* şi *duminică* în ambele limbi (cf. Porawska 2006, 2009, 2012, 2013). Analiza mea cuprinde material lingvistic (în total 65 de atestări, unele dintre ele fiind variantele aceleiaşi construcţii, din care prezint numai câteva

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

exemple), extras din cartotecile *Słownik Gwar Polskich* PAN (SGP *Dicţionarul dialectelor polone*, în curs de realizare sub egida Academiei Polone de Ştiinţe) şi din lucrarea *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych* (*Noua carte de proverbe şi zicători* – trad.n.). Am considerat drept criteriu de includere în acest set a formei lingvistice date apariţia în structura ei a unui element *piątek* 'vineri' şi a formelor lui derivate.

Pentru a reconstitui o parte a imaginii cultural-lingvistice a lumii, iau în considerare „enunţurile aparţinând discursului repetat"[2]. Materialul analizat este constituit din aşa-numitele *solidarităţi lexicale* (*unităţile sintagmatice*) care aparţin *„discursului repetat"*, numite şi *frazeme* în teoria dezvoltată în lingvistica poloneză şi în cea rusească de Wojciech Chlebda (2003), în cazul concret analizat aici, construcţiile stabile conţinând lexemul *vineri* sau un derivat al lui.

Pornind de la structurile de bază poloneze de dinaintea eventualei lor metaforizări deci de la „caracterul transparent al metaforei şi al metonimiei, care constituie baza derivaţiei semantice acestor unităţi" (trad. noastră), adică motivaţia lor globală[3] , supun analizelor exemplele culese pentru a reconstitui un fragment al mentalităţii populare poloneze în comparaţie cu cea românească.

Frazemele care exprimă metaforic realitatea

Structura de bază: ***ierarhia zilelor săptămânii***

Frazemele motivate de această structură pot fi clasificate în subclase onomasiologice după următoarele sensuri metaforice:

[2] „[...] tot ceea ce în vorbirea unei comunităţi se repetă într-o formă mai mult sau mai puţin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puţin fixă, ca fragment lung sau scurt, a <ceea ce s-a spus deja>" (Coşeriu E., *Lecţii de lingvistică generală*: 258, citez după Munteanu C. 2007: 316). Vezi şi *Lingvistica integrală* (1996: 36–37).

[3] Termenul folosit de Andrzej Maria Lewicki (Lewicki 2003: 276). Acelaşi lingvist polonez propune *wyrażenie reprodukowane* ca echivalentul polonez al conceptului *discurs repetat* (cf. Lewicki 2003: 115–136).

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

– mai importante aparenţele decât esenţa lucrurilor, de ex. mai importantă viclenia decât judecata: *Dłuższy piątek niż niedziela* (Mai lungă vinerea decât duminica/sâmbătă)[4];
– nu întotdeauna este aceeaşi situaţie: *Nie co dzień świątki, nie co dzień piątki* (Nu este sărbătoare în fiecare zi, nu este vineri în fiecare zi);
– oamenii trebuie să respecte, prin comportamentul lor, ierarhia lucrurilor existentă în lume. Motivaţia ar consta în locul inferior al zilei de vineri faţă de o zi de sărbătoare. În ciuda faptului că duminica este mai importantă decât vinerea, se întâmplă ca cele petrecute în această zi să contrazică această ierarhie: *Lepsze w piątek coś, niż w niedzielę nic* (Mai bine vinerea ceva decât duminica nimic); *Nie czyń się, piątku, niedzielą* (Nu îţi face vinerea duminică); *A u panny Petroneli dłuższy piątek od niedzieli* (La domnişoara Petronela e mai lungă vinerea decât duminica). Expresia „arată o nepotrivire în îmbrăcăminte. De pildă, haina de desubt e mai lungă decât cea de asupra” (cf. Zanne IX: 6802, 6851);
– alăturarea zilei de vineri cu o zi de sărbătoare realizează semnificaţia ‘zilnic, totdeauna în acelaşi fel, pentru orice prilej’: *W świątek i w piątek* (Ca şi într-o zi de sărbătoare, tot aşa şi vinerea); *Ani świątku, ani piątku dla nich* (Nicio zi de sărbătoare, nici vineri pentru ei).

La aceeaşi structură de bază referitoare la ierarhia zilelor săptămânii putem cita şi câteva expresii româneşti. Expresia *a fi ca vinerea de lângă Paşti* (Zanne VII: 15478), cu sensul metaforic ‘sărac‘, ne trimite, în mod similar, la secvenţe temporale ierarhizate, la fel ca şi referirea la Vinerea Mare (probabil cea de toamnă) din proverbul *Nu e totdeauna Vinerea Mare* (Zanne VII: 15918) (însemnând: nu sunt întotdeauna împrejurări favorabile pentru orice).

[4] Dăm, peste tot, traducerea literală în limba română a acestor expresii.

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

Structura de bază: ***post şi diferitele abstinenţe***

Obligaţia de a posti vinerea, ziua răstignirii lui Isus Hristos, a constituit un punct de pornire pentru mai multe frazeologisme. Chiar lexemul pol. *suchy* 'sec' din denumirea *suche dni* 'zile seci', *suchy piątek* 'vinerea seacă' înseamnă 'de post' (EK vol. 3: *dni kwartalne*/ *suche dni*).

Această obligaţie creştină transpare dintr-o serie de exemple pe care le putem grupa după următoarele sensuri:

– exemple care arată comportamentul oamenilor în această zi: *Piątek gości rozgania [z powodu postu]* (Vinerea alungă din casă musafirii [din cauza postului]); *Siedem piątków w tygodniu [stale post, bieda]* (Şapte vineri într-o săptămână [post continuu, sărăcie]);
– exemple care realizează semnificaţia 'a nu se purta cum trebuie', implicând sensul că nerespectarea normelor unanim admise poate atrage necazuri: *I piątek jadł z mięsem, kiedy był młody* (Şi vinerea a mâncat cu carne, când a fost tânără); *Kto się w piątek śmieje, ten w niedzielę płacze* (Cine cântă vinerea, plânge duminica); *Kto w piątek je z mięsem, ten w niedzielę będzie z postem* (Cine mănâncă vinerea carne, acela duminica va posti). Tot aşa, multe exemple româneşti confirmă faptul că vinerea, zi de doliu, nu este bine să râzi. Ziua bucuriei şi a petrecerilor a fost duminica, aşa cum reiese din proverbul *Acel care râde vinerea, plânge duminica* (Zanne I: 318) şi multe altele. Zicătoarea *A nimerit-o (s-a dus) ca ţiganul vinerea/miercurea la stână* (Zanne VI: 14272, 14273; III: 7847), folosită „pentru cei ce nimeresc rău un lucru. Când unul se apucă de o treabă şi nu ştie timpul priincios", este explicată de autorul însuşi prin intermediul unei snoave, astfel: ţiganul ştiind că la stână e brânză, lapte şi altele, a plecat şi el la munte, fără să se gândească când ar trebui să plece ca să fie acolo în zi de dulce. Dar el a ajuns la stână tocmai miercurea/vinerea când baciul şi toţi ciobanii posteau, astfel că bietul ţigan a plecat îndărăt acasă flămând. La aceeaşi tradiţie se referă frazemele *Prostu mănâncă postu şi vinerea cu dulce* (Zanne VII: 16336, 15661) şi *A mânca*

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

joia post şi vinerea carne, amândouă semnificând „a face lucrurile pe dos, a fi prost”.

Denumirile *Vinerea seacă* şi *Vinerea neagră* din calendarul popular românesc, ca şi zicătoarea *De parcă mănâncă numai vinerea/numai miercurea şi vinerea* (Zanne III: 8738) se referă la diferitele posturi, fiind paralele cu exemplele poloneze, în schimb referirea la *Sfânta Vineri*, personaj din basme, din frazemul *Parcă-i Sfânta Vineri* (Zanne VII: 15848) nu-şi găseşte echivalente în folclorul polonez[5].

Structura de bază: ***referiri la diferite alte aspecte ale vieţii creştineşti***

Denumirea *Tłusty piątek [ostatni piątek karnawału]* (Vinerea grasă [ultima vineri din carnaval]) se referă la obiceiurile alimentare legate de perioada carnavalului, iar expresia *chodzić jak na Wielki Piątek do kościoła [kroczyć dostojnie, poważnie]* (a umbla ca în ziua de Vinerea Mare la biserică [a păşi în mod serios, demn])’ subliniază modul specific al comportamentului oamenilor în această zi.

Expresia românească *a îndruga de Vinerea-mare* (a flecări, a spune verzi şi uscate, a vorbi multe şi una peste alta), existentă şi în forma *a îndruga ca de Joia-mare*, poate fi motivată, după Iuliu Zanne, de obiceiul de a citi douăsprezece fragmente de Evanghelii în Joia Mare din săptămâna de dinaintea Paştelui, de cu seară până la miezul nopţii (Zanne VII: 15919; I: 319).

Structura de bază: ***referiri la aspecte nereligioase/laice ale vieţii zilnice***

Nowy piątek ‘vinerea nouă’ este o sintagmă folosită dialectal în Polonia pentru a desemna prima vineri după luna nouă, iar zicătoarea *Piątek suchy na dzieci* (Vinerea seacă pentru copii) se referă la interdicţia de a face baie copiilor.

[5] „Unui om slab tare i se spune că parcă e Sf. Vineri, pentru că vinerile tare să postesc” (Niculiţă-Voronca 1998: 228, citat după Raluca Levonian (Levonian 2010: 85).

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

În această subclasă găsim multe exemple din limba română – denumirile mai multor zile de vineri, legate de mitologia acvatică, cultul apelor şi mai ales al izvoarelor – *Vinerea Tămăduirii*, *Vinerea Izvorului*, *Izvorul Tămăduirii*, *Fântâniţa* şi ale celor legate de lumea plantelor – *Vinerea Ierbii* şi *Vinerea Omanului*. *Vinerea Ciumei* (*Ciumarca*) este probabil reminiscenţa unei ciume care a afectat Europa, se ţinea la sate împotriva bolilor, pentru a nu chema molima.

Vinerea Sântoaderului era dedicată tradiţiei Sântoaderului cel Mare, iar *Vinerea Furnicilor* era ţinută „pentru ca furnicile să nu mănânce rădăcinile porumbului şi ale altor plante, când sunt tinere" (Olteanu 2011: 595). O altă denumire – *Vinerea Ouălor* – este legată de alte superstiţii[6].

Frazemele care exprimă *explicit* realitatea (fără transfer metaforic)

Limba a conservat mărturii – diferite referiri la obiceiuri trecute sau care mai persistă, stabilizându-le în construcţiile fixe.

Wielki Piątek (Vinerea Mare) 'ultima vineri înaintea Paştilor', ziua cu conotaţii exclusiv creştine, are, într-un grai polonez din Kaszuby, o denumire interesantă, *Płaczebóg* (*płaczybóg, płaczeboga*), provenind de la verbul *płakać* 'a plânge; a implora' şi *Bóg* 'zeu; dumnezeu'. După materialele existente la cartotecile SGP, Vinerea Mare dis-de-dimineaţă stăpânul casei îi trezeşte pe cei de-acasă spunând: *Płaczta, dziś jest płaczeboga* (Plângeţi/imploraţi, astăzi e *płaczeboga*). *Pierwszy piątek* (prima vineri dintr-o lună) este o zi (una dintre cele 9 vineri succesive) în care e bine să mergi la biserică, şi este legată de o formă a liturghiei în Biseria Romano-catolică, dusă la „inima lui Hristos". Zicătoarea *Piątek, rózga w kątek, sobota, z rózgą robota* (Vinerea, vargă alungată, sâmbăta, lucru cu vargă) se referă la obiceiul (din vechea şcoală din Polonia), al pedeapsei corporale efectuate sâmbăta.

[6] „Neţinând Vinerea Ouălor, se strică ouăle sub cloşti şi nu scot pui" (Olteanu 2011:580).

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

Limba polonă a fixat referiri la caracterul nefast, dar şi la cel fast al zilei de vineri.

Atestările găsite la SGP se referă exclusiv la imaginea zilei de vineri cu caracter nefast, „în care nu este bine să începi un lucru important" (SGP, 1670, 1681, 1694, 1710, 1752/3832), de tipul: *W piątek zły początek* (Vinerea orice început e rău). NKP, o altă sursă a construcţiilor fixe poloneze, importantă pentru filologi, redă totuşi o serie de proverbe cu semnificaţie opusă – *Piątek dobry początek* (Vinerea orice început e bun).

După etnograful Krcek (Wisła, XVIII: 514), în timp ce neamurile slave vestice considerau ziua de vineri ca fiind o zi nefastă, pentru slavii estici, ea avea un caracter fast. În plus, opoziţia par–impar, importantă în trecut în gândirea oamenilor, a contribuit la modelul mental şi denominativ al limbii polone (şi, în general, al limbilor slave, în care numele referitoare la zilele săptămânii au la bază un principiu numeric). Conform acestui sistem, *piątek* 'vineri' este a cincea zi din săptămână, după „numărătarea păgână" începând de luni (pol. *piąty* – rom. 'al cincilea').

În limba română avem de-a face, de asemenea, cu un sincretism în această privinţă. Ziua de vineri, considerată ca fastă, prielnică oricărui început (Evseev 1998 :12) aduce cu sine conotaţii pozitive, dar şi negative. Românii din popor credeau că vinerea nu este o zi bună pentru logodnă, aşa cum reiese din proverbul *După ce erau tineri, se logodiră şi vineri* (Zanne IV: 10206), folosit într-o situaţie când un lucru nu se face la vreme, mai ales peţitul şi logodirea.

O poezie din Maramureş (Ocna-Şugatag), al cărei text îl datorez doamnei profesor Ileana Mihăilă (din arhiva tatălui său, prof. Gheorghe Mihăilă), pare să se refere la caracterul fast al acestei zile:

> Luni/ Oamenii sunt buni,/ Marţi/ Oamenii sunt sparţi,/ Miercuri/ Umblă după cepuri,/ Joi/ Oamenii sunt goi,/ **Vineri/ Oamenii sunt tineri**,/ Sâmbătă/ Se spintecă,/ Duminică/ Se cuminecă.//

Referitor la caracterul fast–nefast, legat, între altele, de opoziţia par–impar, Ivan Evseev scrie:

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

> O serie de denumiri ale zilelor săptămânii din limbile slave atestă existenţa unui alt mod de numărare a zilelor existent în vechea lume europeană, premergător săptămânii creştine. Aici săptămâna începea cu ziua de luni. [...] Există o serie de indici folclorici referitor la zilele care ne permit să presupunem că acest sistem a funcţionat şi pe teritoriul ţării noastre. Interferenţa lui cu sistemul liturgic a contribuit, în bună parte, la ambivalenţa unor zile ale săptămânii, vizibilă în cultura românească (Evseev 1998: 14).

Totodată etnologul polonez Ewa Kocój, întro lucrare despre simbolistica timpului în calendarul popular românesc consideră conotaţiile pozitive şi negative ale acestei zile în cultura românească ca fiind un efect al întrepătrundării textelor necanonice, hagiografice – „vieţile" sfântei Parascheva/Vineri, ca şi apocriful *Învăţătură despre cele 12 vineri mari de peste an* în folclor, ele devenind baza diferitelor credinţe populare (Kocój 2013: 262–275).

Concluzii

Completând descrierile de tip etnologic din filologia românească consacrate celei de-a cincea (după duminică) zile a săptămânii şi făcând apel la două (sau chiar trei) personaje *Sfânta Vineri*, am dorit să adaug aici o cercetare de tip comparativ, limitindu-mă la datele strict lingvistice – expresii fixe în limbile polonă şi română. Între exemplele culese de mine nu am găsit atestări ale personificării zilelor săptămânii în limba polonă, ceea ce reprezintă o diferenţa dintre cele două culturi. Clasificarea materialului după principiul onomasiologic – structurile semantice de bază motivează semnificaţia lor figurată – arată multe asemănări între cele două limbi şi culturi în domeniul legat de creştinism (structuri: ierarhia zilelor într-o săptămână, posturi şi diferite abstinenţe, denumirile zilei de vineri dinaintea Paştelui[7]). În această clasificare, grupul cel mai numeros al exemplelor poloneze îl constituie construcţiile stabile,

[7] Denumirea *Vinerea Mare*, în limba română, se poate referi şi la sărbătoarea de toamnă, Sf. Parascheva (14.X).

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

a căror structură de bază atestă ierarhia zilelor într-o săptămână – în care duminica este cea mai importantă, după care vine sâmbăta şi abia mai târziu celelalte zile (Matuszewski 1978: 129). Poziţia importantă, specifică zilei de vineri ca zi lucrătoare, se datorează calendarului creştin. În amândouă limbile găsim urme ale unor credinţe mai vechi, probabil precreştine, referitoare la caracterul nefast sau fast al acestei zile.

O subclasă alcătuită din „referiri la alte aspecte, nereligioase, ale vieţii zilnice" arată, în schimb, mai multe diferenţe, conţinând exemple legate de mitologia acvatică (*Vinerea Tămăduirii*, *Vinerea Izvorului*), lumea plantelor (*Vinerea Ierbii*, *Vinerea Omanului*), obiceiuri populare (*Vinerea Sântoaderului*), superstiţii (*Vinerea Ouălor*, *Vinerea Furnicilor*) – exemplele din limba română fiind numeroase pentru această categorie.

Bibliografie

Izvoare şi lucrări de referinţă

DELR: *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Alexandru Ciorănescu, Bucureşti, Saeculum, 2002.

EK: *Encyklopedia katolicka*, t. I–XX, Lublin, Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1973–2014.

NKP: *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, t. I–IV, W oparciu o dzieło Samuela Adalberga opracował Zespół Redakcyjny pod kierunkiem Juliana Krzyżanowskiego, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969, 1970, 1972, 1978.

SGP: *Słownik Gwar Polskich* PAN (*Dicţionarul dialectelor polone*, în curs de realizare sub egida Academiei Polone de Ştiinţe, cartoteca la Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie).

TDRG: Hariton Tiktin, *Rumanisch-deutsches Worterbuch*, 3. überarbeitete und ergänzte Auflage, hrsg. von Paul Miron und Elsa Lüder, Cluj-Napoca, Clusium/ Wiesbaden, Harrassowitz, 2000–2005.

WISŁA: „Wisła. Miesięcznik geograficzno-etnograficzny", t. I–XX, Warszawa, 1887–1917.

ZANNE I., *Proverbele românilor*, vol. I–X, Bucureşti, Socec & Comp., 1895–1912; Bucureşti, Scara, 2004.

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

Literatură secundară

BÂRLEA O., *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti*, ed. a II-a, ed. îngrijită şi studiu introductiv de Ioana Repciuc, Craiova, Aius, 1976, 2014.

CHLEBDA W., *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask, Oficyna Wydawnicza Leksem, 2003.

EVSEEV I., *Valorizarea timpului în cultura tradiţională*, „Folclor literar", VIII, p. 7–32, 1998.

KOCÓJ E., *Pamięć starych wieków. Symbolika czasu w rumuńskim kalendarzu prawoslawnym*, Krakow, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013.

LEWICKI A.M., *Studia z teorii frazeologii*, Łask, Oficyna Wydawnicza Leksem, 2003.

LEVONIAN R., *Legenda Sfintei Vineri – între sacru şi diabolic*, în „Philologica Jassyensia", an VI, nr. 1 (11), p. 81–88, 2010.

Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coşeriu realizat de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996.

MATUSZEWSKI J., *Słowiański tydzień. Geneza, struktura i nomenklatura*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Societas Scientiarum Lodziensis, Prace Wydziału II – Nauk Historycznych i Społecznych, nr. 83, 1978.

MESNIL M., POPOVA A., *Etnologul între şarpe şi balaur, Eseuri de mitologie balcanică*, cuvânt-înainte de Paul H. Stahl, traducere în limba română de Ioana Bot şi Ana Mihăilescu, Bucureşti, Paideia, 1997.

MUNTEANU C. (ed.), *Discursul repetat între alteritate şi creativitate*, Iaşi, Institutul European, 2007.

NICULIŢA-VORONCA E., *Datinele şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, vol. I, ediţie îngrijită de Victor Durnea, studiu introductiv de Lucia Berdan, Iaşi, Polirom, 1998.

OLTEANU A., *Calendarele poporului român*, Bucureşti, Paideia, 2001.

PORAWSKA J., *Językowo-kulturowy obraz piątku w rumuńskim kalendarzu ludowym. Na romańsko-słowiańskim styku języków i kultur*, în *Le Petit Prince et les amis au pays des traductions. Études dédiées à Urszula Dąmbska-Prokop*, Joanna Górnikiewicz, Iwona Piechnik, Marcela Świątkowska (éds), Kraków, Księgarnia Akademicka (2012), p. 593–607, 2013.

—— *Językowo-kulturowy obraz rumuńskiej soboty. Przykład opisu etnolingwistycznego*, „Prace Komisji Neofilologicznej PAU", t. X/2011, p. 57–70, 2012.

—— *Limba ca fapt socio-cultural. Descrierea etnolingvistică a sâmbetei şi a duminicii în limbile română şi polonă*, în *Limba română: abordări*

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)

tradiţionale şi moderne: actele colocviului internaţional organizat de Catedra de limba română şi de Departamentul de limbă, cultură şi civilizaţie românească, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, 19–20 octombrie 2007, editori G.G. Neamţu, Ştefan Gencărău, Adrian Chircu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, p. 309–316, 2009.

—— *Rumun znaczy chrześcijanin. Elementy pogańskie i chrześcijańskie w nazwach dni tygodnia rumuńskiego kalendarza ludowego*, în „Język a Kultura", t. 18, *Wielokulturowość w języku*, pod red. Anny Dąbrowskiej i Anny Burzyńskiej-Kamienieckiej, „Acta Universitatis Wratislaviensis", no. 2895, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, p. 189–199, 2006.

WANIAKOWA J., *Nazwy dni tygodnia w językach indoeuropejskich*, în „Prace Instytutu Języka Polskiego", 107, Kraków, Wydawnictwo Naukowe DWN, 1998.

BDD-V4937 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:13 UTC)